

num; nusquam enim cornua hæc dicuntur tantum duo fuisse. Nam etsi in hebræo sit duale *Karnaim*, tamen inde nihil sequitur: quia sunt apud Hebræos voces plures quæ tantum dicuntur in duali, ut *Schaim* cæli, *Rechaim* molæ; et tamen significant etiam res plures quam duas; uti observat Marius.

CAP. XXXV, XXXVI, XXXVII, XXXVIII, XXXIX.

In his capitibus præcipue narratur, quomodo omnia fuerint fabricata, quæ ad usum et ministerium tabernaculi et atrii pertinent. De quibus cum in præcedentibus (nempe a cap. XXV usque ad XXX) actum sit: hic tantum pauca discutienda restant. Itaque

QUÆDAM RESOLVUNTUR. — Petes 1. quam munifica fuerit oblatio Hebræorum pro construendo tabernaculo, de qua agitur cap. XXXV, 21, et cap. XXXVI, 2.

R. Quam liberalis et munifica hæc fuerit; ex eo colligere licet, quod infra cap. XXXVIII, 23, dicatur solum pondus auri fuisse viginti novem talentorum, et septingentorum triginta siclorum. Et quia talentum continet siclos 3,000, inquit Marius, sicut universe sicli aurei 87,750: et quia auri ad argentum est duodecupla circiter proportio (adeoque unus siclus aureus facit circiter 12 argenteos), æquivalent circiter hi sicli aurei siclis argenteis 1,052,760 quos si revocemus ad calculum, dando uni siclo argenteo unum florenum brabanticum (ut multi volunt cum A Lapide) erit summa totidem florenorum Brabancorum, id est decies centena millia, quinquaginta duo millia, septingenti, sexaginta.

Hæc autem larga oblatio populi ostendit, non ita fuisse populum ornamentis suis spoliatum, quando ea conferebat in vitulum aureum, quin adhuc multa sibi retineret. Deinde commendatur, inquit Estius, nobis voluntaria et spontanea ista tam larga oblatio, ut merito pudere debeat tam multos christianos, qui in usus sacros ita frigide et tenuiter conferunt: ac tertio præter devotionem populi, commendat etiam S. P. Aug. Q. 171 in Exod. artificum fidelitatem, qui, populo plus quam necesse esset, offerente, nihil ex ea largitionum copia sibi concupierunt.

P. 2. quo sensu dicatur cap. XXXVII, 16, quod acetabula, phialæ, et cyathi sint facta in usum mensæ panum propositionis.

R. Putat Vilalpandus lib. IV de Templo cap. 57, ex hoc loco solide erui posse, hæc vasa soli mensæ servivisse. Sed hoc merito refutat Abulensis ex eo quod tum hic, tum supra cap. XXV, 29 dicatur, quod aliqua ex jam dictis vasis fuerint composita ad offerenda libamina. Jam vero libamina non offerebantur super mensam, sed super altare holocausti; ergo non potest dici quod ista vasa sint confecta in usum solius mensæ. Dicendum itaque arbitramur cum auctore jam cit. quod acetabula essent quædam vasa aurea plana, in quibus ponebatur simila ad sacrificia: nam ex Num. XV et XXVIII constat, quod in omni sacrificio deberet poni certa pars similitæ: similia autem ista accipiebatur ab offerentibus, ut

certo tempore poneretur in altari holocaustorum super sacrificia, et recipiebatur in illo vase aureo, et ibidem conservabatur, et sacerdotes accipientes illud vas cum simila, quæ ibi erat, ponebant super sacrificia. Phialæ autem et cyathi erant vasa continentia liquorem, nempe vinum et oleum, ex quo pariter in quolibet sacrificio certa mensura poni debebat, ut patet ex cit. capitibus lib. Num. et hoc lib. cap. XXIX. Ut igitur intelligatur, quo sensu præmemorata vasa hic dicantur facta ad diversos usus mensæ.

Dicendum est cum eodem Abulensi, duplicem fuisse mensæ usum; primum seu principalem, ut contineret panes propositionis; secundum seu minus principalem, ut esset quasi repositorium vasorum mundorum, in quibus conservabantur simila, oleum, etc., quibus quotidie indigebant in sacrificiis; atque in hunc usum mensæ hic dicuntur facta esse præfata vasa.

P. 3. quomodo cap. XXXVIII, 8, labrum æneum potuerit confici ex speculis mulierum.

R. Inde facile potuisse confici; quia nempe ista specula non ex vitro, sed ex ære composita erant; nam, ut docet Plinius lib. XXXIII, cap. 9, et lib. XXXIV, cap. 17, olim specula ex stanno, et ære terso ac polito concinnata fuerunt. Errant igitur illi, qui censent labrum æneum fuisse confectum ex integumentis æneis illorum vitreorum speculorum: siquidem vitrum eo tempore nondum erat in usu, et specula tunc fiebant ex chalybe, aut ære, aut argento politissimo, ut refert Vitruvius lib. VII, cap. 5.

P. 4. an Moyses cap. XXXIX, 43, postquam vidit omnia esse completa, quæ erant necessaria ad tabernaculum, benedixit instrumentis tabernaculi, an potius filiis Israel.

R. Prima fronte alicui videri posset, Moysen benedixisse tabernaculo, cæterisque operibus recenter factis. Sed non ita est: nam cap. seq. describitur omnium istorum operum consecratio, quæ facta est partim unctione olei sancti, partim presentia Domini, cuius gloria in nube apparens, implebat tabernaculum. Itaque Moyses benedixit non rebus iis quæ offerebantur a populo, sed ipsis filiis Israel, qui tam liberaliter sua obtulerunt Domino, et qui tam studiose operi tabernaculi insudarunt, obedientes promptissime voci Domini.

Estius et A Lapide id erunt ex eo, quod habeatur genus masculinum tam in hebræo, quam in versione LXX, scilicet benedixit eos. Menochius et alii nonnulli vertunt hoc modo: *Et laudavit eos Moyses*. Sensus est: Moyses collustrato opere toto, vidensque perfectum, collaudavit diligentiam et pietatem eorum, et bene eis precatu est.

Sensu tropologico denotatur, quod ille, qui in anima sua speciale tabernaculum Deo erigit per humilitatem, charitatem, aliasque christianas virtutes, eo completo sit benedicendus a Deo, quia gratia et gloria cumulabitur: nam, ut dicitur Prov. X, 5, *Benedictio Domini super caput justi*.

Hinc S. P. Aug. in psal. CXI ait: *Qui timet Dominum, et in templum sancti Dei, conversione recti cordis aptatur, nec gloriam hominum querit, nec terrenas divitias concupiscit; et tamen gloria et divitiæ in domo ejus. Domus enim ejus cor ejus est: ubi Deo habitante, opulentiùs habitat cum spe vitæ æternæ, quam hominibus habitantibus in marmoratis laqueatisque tectis, cum timore mortis æternæ.*

CAPUT XL.

Tandem erigitur tabernaculum, quod mox nubes gloriæ Domini operit, eidemque deinceps incumbit.

QUESTIO UNICA. — DE ERECTIONE TABERNACULI.

Vers. 2: *Mense primo, prima die mensis eriges tabernaculum testimonii.* Fuit hæc prima dies mensis primi, anni scilicet secundi ab egressu de Ægypto, ut dicitur ̄. 15: ergo elapsus jam erat integer annus quo egressi erant filii Israel de Ægypto (demptis 14 diebus) antequam erectum est tabernaculum: ex quo confirmatur quod in præfatione diximus, vide licet Exodum complecti historiam 145 annorum, nempe a morte Josephi usque ad diem erectionis tabernaculi; qui numerus colligendus est hoc modo: Filii Israel (ut monstratum est cap. XV Gen. Q. 2) habitaverunt in Ægypto annis 215, ab anno scilicet 59 Josephi, quo ingressi sunt usque ad 80 Moysis, qui erat annus egressionis eorum; ut patet supra cap. XII. Ab his 215 annis detrahendi sunt anni reliqui vitæ Josephi, scilicet anni 71, qui spectant ad Genesim; ergo supersunt a morte Josephi, unde incipit Exodus, usque ad annum egressionis eorum 144 anni, quibus si adjungatur annus quo fere mo-

rati sunt in deserto, usque ad erectionem tabernaculi, erunt simul 145.

̄. 32: *Operuit nubes tabernaculum testimonii, et gloria Domini implevit illud.* Nempe columna, quæ antea super parvum tabernaculum extra castra constiterat, jam novo prodigio ad illud posterius transmigravit: et quæ ante minus lucida erat, saltem per diem, jam tota splendens apparuit, et gloriosa sua luce divinam majestatem illic præsentem adesse significavit.

̄. 35: *Nec poterat Moyses ingredi tectum sœderis* (id est tabernaculum testimonii) idque non tam ob reverentiam majestatis divinæ istic presentis, ut putat Cajetanus, quam quia nubes spissitudine sua et fulgore oculos perstringebat, et omnium aliarum rerum conspectum eripiebat. Hinc enim additur: *Nube operiente omnia, et majestate Domini coruscante, etc.*

Notanda est quoque, inquit S. P. Aug. Q. 175 in Exod., *res multum mirabilis, quod nube descendente et implente tabernaculum, quæ tamen gloria Domini dicitur, non poterat Moyses intrare tabernaculum, qui in monte Sina, quando legem primitus accepit, intravit in nubem ubi erat Deus.*

Allegoricam rationem ibidem assignat S. P.: *Procul dubio ergo aliam personam tunc figurabat (Moyses), aliam nunc. Et tunc eorum, qui participes sunt intimæ veritatis Dei: nunc autem Judæorum, quibus gloria Domini, quæ in tabernaculo (nempe in Ecclesia) est, quod est gratia Christi, tanquam nubes apponitur non eam intelligentibus, id est, non credentibus, ac proinde nec in eam intrantibus.*

Id autem tantum illa vice factum est, nam alias Moyses tabernaculum ingressus est.

DILUCIDATIO IN LIBRUM LEVITICI.

Præfatio.

Leviticus seu liber sacerdotalis (quem Hebræi a suo exordio *Vayra* appellant, id est *vocavit*) apud Græcos et Latinos a materia, quam tractat, nomen sortitus est: quia enim argumentum ejus præcipuum sunt sacrificia, ritusque tribus Levi concernentia, *Leviticus* appellatur. Cum itaque in Exodo ea essent constituta, quæ ad tabernaculi, altaris, aliorumque fabricam spectabant, et tribus Levi præ cæteris esset cultui divino dicata, atque peculiariter assumpta ad universa tabernaculi ministeria (cujus præcipuus usus in sacrificiorum oblatione consistebat) opportune hic agitur de his, quæ ad sacrificia ac sacerdotum munia pertinent.

Generatim vero Leviticus in tres partes dividitur,

quarum prima agit de qualitate et varietate sacrificiorum, scilicet a cap. I usque ad VIII. Secunda de sacerdotibus et inferioris notæ levitis, eorumque consecratione et officiis; de offerentibus sacrificium, et variis eorum præparationibus, munditiis et immunditiis, a cap. VIII usque ad XXIII. Tertia inde, usque ad XXVII, id est usque ad finem libri, de temporibus sacrificio destinatis, puta de festis diebus, ubi et de votis, eorumque redemptione quædam annectuntur.

Porro tota hujus libri historia contigit anno secundo egressus israelitici de Ægypto, et quidem intra unum mensem, primum scilicet, qui vocabatur *Nizan*; nam statim, erecto tabernaculo, cœpit Deus

